

УДК 027.022(477)"364"
DOI: 10.31866/2616-7654.10.2022.269471

ПУБЛІЧНІ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВТРАТИ І ВИКЛИКИ

*Людмила Кузнецова,
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка навчально-наукового інституту
Київського національного університету
культури і мистецтв,
(Київ, Україна)
e-mail: liudmilakyiv@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1915-518X*

Метою статті є дослідження та узагальнення наслідків руйнувань і втрат публічних бібліотек України під час повномасштабного наступу Росії на територію України з 24 лютого 2022 року.

Методологія дослідження ґрунтується як на загальнонаукових методах – аналізу, синтезу, так і застосовуються інформаційний, ретроспективний методи дослідження, за допомогою яких простежується стан публічних бібліотек під час російської військової агресії на територію України і окупації окремих територій із лютого 2022 року.

Наукова новизна дослідження полягає у систематизації широкого фактичного матеріалу стану українських бібліотек під час російської військової агресії; вперше введено у науковий обіг окремі статистичні дані та інформаційні матеріали щодо втрат і зруйнування публічних бібліотек під час повномасштабного наступу РФ із лютого 2022 р.

Висновок. Досліджуючи наслідки руйнування і втрат публічних бібліотек із початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України, можна визначити основні тенденції:

- спостерігається скорочення мережі публічних бібліотек в усіх регіонах України, особливо в зонах військових бойових дій;

- відбуваються процеси руйнування і пошкодження (повне або часткове) будівель бібліотек, втрати ними матеріально-технічних засобів (комп'ютери, мультимедійне обладнання, меблі тощо);

- триває повна або часткова втрата бібліотечних фондів окремими публічними бібліотеками, особливо у Харківській, Запорізькій, Миколаївській, Донецькій та інших прифронтових областях;

- нині вже фіксуються втрати в ході війни, але визначений розмір завданих збитків публічних бібліотек досить орієнтовний і збільшуватиметься із продовженням війни;

- незалежно від складної ситуації в умовах воєнного стану і продовження збройної агресії, публічні бібліотеки намагаються проводити волонтерську, просвітницьку, інформаційну діяльність.

Враховуючи, що бібліотеки відіграють значну роль у збереженні національних інтересів, проблема захисту бібліотечних фондів в умовах війни є важливою складовою культурної політики української держави. Міністерству культури та інформаційної політики необхідно вже нині, не чекаючи завершення війни, розробляти разом з іншими державними структурами пропозиції по відновленню пошкоджених будівель бібліотек, збереженню існуючих і створенню нових фондів. Основними завданнями бібліотекарів має бути також збереження для майбутніх поколінь пам'яті про героїчну боротьбу українців за свою державу під час збройної російської агресії, систематизація документальних свідчень про бойовий шлях ЗСУ, добровольчих батальйонів, діяльність територіальної оборони, волонтерів, фактів злодіяння російських агресорів під час тимчасової окупації окремих регіонів України.

Ключові слова: бібліотека, фонди, національно-культурна спадщина, Російська військова агресія, воєнний стан.

ВСТУП

З початком повномасштабного наступу Росії на територію України 24 лютого 2022 р. країна-агресор поставила за мету ліквідувати українську державу і українців як націю, тому російські війська руйнують українські міста і села, знищують історико-культурні цінності, жорстоко вбивають громадян нашої країни.

Велику цінність у збереженні традицій та національно-культурної спадщини мають бібліотеки усіх видів. Під час воєнного стану їх роль особливо зростає, враховуючи їх інформаційно-просвітницьку, комунікативно-організаційну, історико-культурну функції. Тому захист бібліотечних будівель, збереження і відновлення фондів бібліотек є складовою частиною культурної політики зі збереження національно-культурної спадщини України в сучасних умовах.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Аналіз публікацій із теми дослідження свідчить, що в їх більшості йдеться про стан та діяльність бібліотек, починаючи з 2014 року, з моменту збройної агресії Росії проти України. Робота бібліотек під час повномасштабного наступу РФ на територію України, в умовах воєнного стану, досліджується лише в окремих наукових працях. Так, значення і роль бібліотек під час війни, спроби їх адаптації в умовах воєнного стану аналізують В. Здановська (2022), Т. Вилегжаніна (2022), С. Сердюк і С. Герасимова (2022) та ін. Частина публікацій на сторінках журналів «Бібліотечна планета», «Бібліотечний форум: історія, теорія і практика» за 2022 рік присвячена досвіду організації діяльності окремих бібліотек в умовах війни у різних регіонах – на Львівщині, Хмельниччині, Черкащині, Одещині та ін. І лише деякі публікації висвітлюють втрати бібліотек під час повномасштабного наступу РФ, у тому числі і в умовах тимчасової окупації. Так, С. Острога (2022) аналізує роботу бібліотек Сумщини під час окупації. С. Моїсєєва (2022), розкриваючи новий формат діяльності Луганської обласної універсальної наукової бібліотеки Good Library, ділиться досвідом виживання після двох окупацій. М. Чегринець (2022) характеризує руйнування, яких зазнала Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка під час російських обстрілів міста. Питання міжнародної підтримки українських бібліотек під час повномасштабного наступу Росії на територію України висвітлюються на сторінках «Бібліотечного вісника» ("Наука та бібліотечна справа", 2022). Заслугують на увагу результати дослідження НБУ імені Ярослава Мудрого щодо стану публічних бібліотек України в умовах російської збройної агресії, що проводяться бібліотекою за дорученням Міністерства культури та інформаційної політики, які узагальнили Н. Розколупа і В. Здановська (Кравченко та ін., 2022а, 2022б). Його метою є «моніторинг стану публічних бібліотек регіонів (сільських, селищних, міських, обласних) в умовах російської збройної агресії (втрати фондів, матеріально-технічної бази тощо) та аналіз впливу агресії на діяльність публічних бібліотек України у 2022 р.» (Кравченко та ін., 2022а). Проблеми щодо втрат бібліотек в умовах російської військової агресії піднімалися і під час проведення онлайн-марафону «Бібліотека і війна: тримаємо стрій!», що відбувся 30 вересня 2022 р. ("Бібліотечний марафон", 2022).

Отже, руйнівний вплив російської військової агресії на діяльність публічних бібліотек України з початком повномасштабної війни лише частково висвітлюється в сучасній історіографії.

Метою статті є дослідження і узагальнення наслідків руйнувань і втрат публічних бібліотек України під час повномасштабного наступу Росії на територію України з 24 лютого 2022 року.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Досягнення поставленої мети забезпечувалося використанням загально-наукових методів аналізу та синтезу. Застосовувалися також інформаційний, ретроспективний методи, за допомогою яких простежувався стан бібліотек під час російської військової агресії на територію України і окупації окремих територій. Матеріалами дослідження слугували документи Міністерства культури та інформаційної політики та інших державних структур, результати розвідок щодо публічних бібліотек Наукової бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, онлайн-ресурси за 2022 рік, в яких висвітлюється діяльність бібліотек.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз широкого кола документів, поточної інформації, статистичних даних свідчить, що за вісім місяців із початку повномасштабної агресії Росії на територію України мережа публічних бібліотек України зазнала значних негативних наслідків. За даними Міністерства культури та інформаційної політики, «станом на 1 січня 2022 року публічних бібліотек було 14 511» ("В Україні попри війну", 2022). Зміни у мережі публічних бібліотек, втрати ними фондів докладно простежимо за даними таблиці, складеної автором за результатами перших двох етапів дослідження «Публічні бібліотеки в умовах збройної російської агресії», проведених НБУ імені Ярослава Мудрого за дорученням МКІП на підконтрольних Україні територіях (Кравченко та ін., 2022a, 2022b).

Таблиця 1.

Зміни мережі та орієнтовні втрати публічних бібліотек України
 (лютий–серпень 2022 р.)

Статистичні дані станом на:	Кількість публічних бібліотек на підконтрольних Україні	Кількість зруйнованих бібліотечних будівель		Кількість бібліотек, які втратили фонди		Орієнтовний розмір збитків, які зазнали публічні бібліотеки (грн.)
		повністю зруйнованих	зазнали значних пошкоджень, потребують капітального ремонту	повністю втратили бібліотечні фонди	частково втратили бібліотечні фонди	
23.02.2022р.	14 351					
25.05.2022р.	11 876	19	115	21	101	4 373 957
25.08.2022р.	11 558	24	127	28	118	45 200 000

За даними таблиці 1, простежується тенденція значного скорочення мережі публічних бібліотек у результаті російської збройної агресії навіть на підконтрольній українській території. За 6 місяців із кінця лютого по серпень 2022 року припинили повністю або частково свою діяльність 2793 бібліотеки. Аналіз інформаційних матеріалів діяльності бібліотек в умовах воєнного стану надає можливість стверджувати, що причинами такого скорочення були часткове зруйнування будівель публічних бібліотек, тимчасове припинення роботи окремих бібліотек у зоні військових бойових дій у зв'язку з частими ракетними і бомбовими ударами по населених пунктах, припинення надання послуг бібліотеками, в яких відбувалися зміни кадрового персоналу, тощо.

В результаті збройної агресії, постійних артилерійських обстрілів і бомбових ударів по всій території України зазнали руйнування і пошкодження будівлі бібліотек, матеріально-технічні засоби, бібліотечні фонди. Станом на кінець серпня повністю зруйновано 24 бібліотечні будівлі (Табл. 1), зокрема: по 8 – у Харківській та Миколаївській областях; 3 – у Чернігівській, по 2 – у Київській та Запорізькій, 1 – у Житомирській (Кравченко та ін., 2022b). В цілому «пошкоджень та руйнувань зазнали 358 об'єктів, переважна більшість яких – у Донецькій області (31 %), у Київській – (21 %), Миколаївській – (13 %) та Харківській – (11 %)» ("В Україні попри війну", 2022).

Дані таблиці 1 свідчать, що 146 публічних бібліотек частково або повністю втратили свої фонди через російську агресію. Так, не зберігся жоден документ у 28-ми публічних бібліотеках, в основному, у регіонах, де велися бойові дії. На кінець серпня 2022 р. втратили свої фонди публічні бібліотеки: у Київській обл. – 2, Миколаївській – 8, Харківській – 8, Чернігівській – 3, Житомирській – 1, Запорізькій – 6 (Кравченко та ін., 2022b). Лише за три літні місяці повністю знищено усі документи фондів у 7 бібліотеках: у Миколаївській і Харківській областях, найбільше – у Запорізькій області (5 бібліотек). Крім того, як свідчать статистичні дані таблиці 1, 118 бібліотек втратили частину своїх фондів. На сьогодні неможливо точно порахувати розмір загальних збитків, які зазнали публічні бібліотеки (орієнтовно станом на кінець серпня вони становили 45,2 млн грн.), як і інших об'єктів культурної спадщини, поки не закінчиться війна.

Приклади значних руйнувань і пошкоджень українських бібліотек усіх видів, у тому числі і публічних, наведено у багатьох відкритих інтернет-джерелах. Так, у Київській області пошкоджено будівлю Макарівської публічної бібліотеки, яка є історичною пам'яткою початку ХХ ст., будівлі Ірпінської центральної міської і Бородянської центральної бібліотек. Також зазнали руйнування публічні бібліотеки у селах Київщини: Наливайківка, Гавронщина, Андріївка та ін. Зруйновано приміщення Чернігівської обласної бібліотеки для юнацтва. Під час тимчасової окупації частково зруйновано і пограбовано бібліотеки Сумщини. У Харкові пошкоджено публічні бібліотеки Салтівського, Київського і Шевченківського районів. У Луганській області зазнала значних пошкоджень Северодонецька міська публічна бібліотека. Через артилерійські обстріли зруйновано будівлі Донецької обласної бібліотеки для дітей і Центральної міської бібліотеки у Маріуполі Донецької обл. тощо.

Крім того, на сьогодні немає чіткого уявлення, що відбувається з бібліотеками на тимчасово окупованих територіях сходу і півдня України. За статистичними даними обласних військових адміністрацій, як засвідчила директор Українського

інституту книги О. Коваль, внаслідок російської агресії «до 4 тис. бібліотек опинилися в окупації» ("Через російську агресію пошкоджено", 2022). Причому російські війська не лише руйнують бібліотеки своїми постійними обстрілами, а й масово вилучають із бібліотек на окупованих територіях книги з історії та українську літературу, знищують їх або вивозять у невідомому напрямку. Ще у березні 2022 р. воєнна розвідка України повідомляла, що «на тодішніх захоплених територіях Луганської, Донецької, Чернігівської та Сумської областей російські війська вилучали і знищували українську літературу і підручники з історії. Найбільшу зацікавленість в окупантів викликали книжки про українські Майдани, АТО/ООС, історію українських визвольних змагань» (Дуляба, 2022). Наприклад, під час тимчасової окупації Бучі на Київщині російські окупанти, руйнуючи архів українських політв'язнів В'ячеслава Чорновола та Миколи Плахотнюка, також знищили усі книжки з колишнього фонду Чорновола та понад 60 повних комплектів десяти томника Чорновола ("Об'єкти культури та релігії", б.р.).

Варто зазначити, що Міністерство культури та інформаційної політики України вже на початку повномасштабного вторгнення РФ закликала фіксувати злочини проти культурної спадщини, вчинені російськими окупантами на території України. Для збору фото- та відеодоказів руйнування культурної спадщини МКІП у березні 2022 р. запустило веб-сайт: <https://culturecrimes.mkip.gov.ua/> ("МКІП закликає фіксувати злочини", 2022). Окремою категорією на цій онлайн-платформі є розділ «бібліотеки».

Оскільки Росія намагається ліквідувати Україну як самостійну державу, знищити національно-культурну спадщину, то і перед публічними бібліотеками постали нові виклики в умовах воєнного стану. Міністерство культури та інформаційної політики у травні 2022 р. розробило Рекомендації щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України (2022), де зазначається, «що в умовах збройної агресії російської федерації проти України актуалізація бібліотечних фондів є необхідною та, водночас, має відбуватися виважено, з урахуванням виду бібліотеки, і з застосуванням індивідуального підходу до кожного документа, який зберігається в її фонді».

Варто зазначити, що українські бібліотекарі сьогодні використовують усі можливі заходи, щоб забезпечити збереження фондів бібліотек, продовжити їх функціонування в умовах російської збройної агресії. У травні 2022 р. Благодійний фонд «Бібліотечна країна» та Українська бібліотечна асоціація започаткували Фонд допомоги українським бібліотекарям ("Допомога постраждалим", 2022). Також українським бібліотекам висловило солідарність і підтримку бібліотечне співтовариство світу: Британська бібліотека, Австрійська національна бібліотека, Державна бібліотека в Берліні, Національні бібліотеки Польщі, Литви, Латвії, Естонії, Франції, Швеції, Фінляндії, Іспанії та інші; міжнародні співтовариства: CENL, IFLA, IMLA, CERL, SLA та ін. ("Наука та бібліотечна справа", 2022, с. 108).

ВИСНОВКИ

Отже, досліджуючи наслідки руйнування і втрат публічних бібліотек із початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України, можна визначити основні тенденції:

– спостерігається скорочення мережі публічних бібліотек в усіх регіонах України, особливо в зонах військових бойових дій;

– відбуваються процеси руйнування і пошкодження (повне або часткове) будівель бібліотек, втрати ними матеріально-технічних засобів (комп'ютери, мультимедійне обладнання, меблі тощо);

– триває повна або часткова втрата бібліотечних фондів окремими публічними бібліотеками, особливо у Харківській, Запорізькій, Миколаївській, Донецькій та інших прифронтових областях;

– нині вже фіксуються втрати в ході війни, але визначений розмір завданих збитків публічних бібліотек досить орієнтовний і збільшуватиметься з продовженням війни;

– незалежно від складної ситуації в умовах воєнного стану і продовження збройної агресії, публічні бібліотеки намагаються проводити волонтерську, просвітницьку, інформаційну діяльність.

Враховуючи, що бібліотеки відіграють значну роль у збереженні національних інтересів, проблема захисту бібліотечних фондів в умовах війни є важливою складовою культурної політики української держави. Міністерству культури та інформаційної політики необхідно вже нині, не чекаючи завершення війни, розробляти разом з іншими державними структурами пропозиції по відновленню пошкоджених будівель бібліотек, збереженню існуючих і створенню нових фондів. Основними завданнями бібліотекарів має бути також збереження для майбутніх поколінь пам'яті про героїчну боротьбу українців за свою державу під час збройної російської агресії, систематизація документальних свідчень про бойовий шлях ЗСУ, добровольчих батальйонів, діяльність територіальної оборони, волонтерів, фактів злодіяння російських агресорів під час тимчасової окупації окремих регіонів України.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

Бібліотечний марафон «Бібліотека і війна: тримаємо стрій!». *Українська бібліотечна асоціація*. 30 верес. 2022. URL: <https://ula.org.ua/konferentsii-seminary-treninhy/seminary/icalrepeat.detail/2022/09/30/3556/-/bibliotechnyi-marafon-biblioteka-i-viina-trymaemo-strii-30-veresnia-2022-r> (дата звернення: 05.10.2022).

В Україні попри війну продовжують працювати понад 11500 бібліотек. *Укрінформ*. 1 жовт. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3583470-v-ukraini-popri-vijnu-prodovzuut-pracuvati-ponad-11-500-bibliotek.html> (дата звернення: 05.10.2022).

Вилегжаніна Т. Бібліотека – це свобода. *Бібліотечна планета*. 2022. № 3 (97). С. 4–6.

Допомога постраждалим бібліотекарям та бібліотекам. *Укрінформ*. 13 трав. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3481240-dopomoga-postrazdalim-bibliotekaram-ta-bibliotekam.html> (дата звернення: 12.07.2022).

Дуляба Н. Окупанти масово нищать бібліотеки та українські книги. *Львівський портал*. 25 трав. 2022. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2022/05/25/okupanty-masovo-nyshchat-biblioteku-ta-ukrainski-knyhy> (дата звернення: 12.06.2022).

Здановська В. Війна в Україні: бібліотечно-інформаційний фронт. *Бібліотечна планета*. 2022. № 2 (96). С. 5–8.

Кравченко С., Розколупа Н., Здановська В. ПБ України в умовах російської збройної агресії (результати першого етапу дослідження). *Блог Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого*. 14 черв. 2022а. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=6096> (дата звернення: 20.07.2022).

- Кравченко С., Розколупа Н., Здановська В. Публічні бібліотеки України в умовах російської збройної агресії (результати другого етапу дослідження). *Блог Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого*. 3 жовт. 2022b. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=6550> (дата звернення: 20.07.2022).
- МКІП закликає фіксувати злочини проти культурної спадщини, вчинені окупантами на території України. *Міністерство культури та інформаційної політики України* : офіц. сайт. 17 берез. 2022. URL: <https://mkip.gov.ua/news/6975.html> (дата звернення: 20.05.2022).
- Моїсеєва С. Мандрівна бібліотека: рецепт виживання після двох окупацій. *Бібліотечна планета*. 2022. № 3 (97). С. 8–10.
- Наука та бібліотечна справа в умовах воєнного стану в Україні: міжнародна підтримка. *Бібліотечний вісник*. 2022. № 1 (265). С. 107–120. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/bv_2022_1_11.pdf (дата звернення: 20.07.2022).
- Об'єкти культури та релігії під час війни. Київська область. *Державне підприємство «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв»*. URL: https://gdip.com.ua/pages/view/ob700kti_kulturi_ta_relg_pd_chas_vyni_kivska_oblast (дата звернення: 20.07.2022).
- Острога С. Бібліотеки Сумщини в умовах війни. *Бібліотечна планета*. 2022. № 2 (96). С. 8–11.
- Рекомендації Міністерства культури та інформаційної політики України щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України. *Міністерство культури та інформаційної політики України*. 2022. URL: <https://mkip.gov.ua/files/pdf/rekomendacii.pdf> (дата звернення: 16.06.2022).
- Сердюк С., Герасимова С. Бібліотеки України під час війни: адаптація до нових реалій та визначення пріоритетів. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 3 (29). С. 9–14. URL: https://libraryforum.info/number_of_journal/81 (дата звернення: 10.10.2022).
- Чегриниць М. У тяжкі часи бібліотека згуртувала нас (Роздуми про мир і війну). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 3 (29). URL: https://libraryforum.info/number_of_journal/81 (дата звернення: 10.10.2022).
- Через російську агресію пошкоджено або зруйновано близько 60 бібліотек, до 4 тис. опинилися в окупації – директорка УІК. *Інтерфакс-Україна*. 23.05.2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/834162.html> (дата звернення: 30.07.2022).

REFERENCES

- Ukrainian Library Association (2022, September 30). *Bibliotechnyi marafon "Biblioteka i viina: trymaiemo strii!" [Library marathon "Library and war: let's keep the line!"]*. <https://ula.org.ua/konferentsii-seminari-treninhy/seminariy/icalrepeat.detail/2022/09/30/3556/-/bibliotechnyi-marafon-biblioteka-i-viina-trymaiemo-strii-30-veresnia-2022-r> [in Ukrainian].
- V Ukraini popry viinu prodovzhuut pratsiyuvaty ponad 11500 bibliotek [In Ukraine, despite the war, more than 11,500 libraries continue to work]*. (2022, October 1). Ukrinform. <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3583470-v-ukraini-popri-vijnu-prodovzuut-pracuvati-ponad-11-500-bibliotek.html> [in Ukrainian].
- Vylehzhaniina, T. (2022). Biblioteka – tsе svoboda [The library is freedom]. *Bibliotечna planeta*, 3(97), 4–6 [in Ukrainian].
- Dopomoha postrazhdalym bibliotekariam ta bibliotekam [Assistance to affected librarians and libraries]*. (2022, May 13). Ukrinform. <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3481240-dopomoga-postrazhdalim-bibliotekaram-ta-bibliotekam.html> [in Ukrainian].

- Duliaba, N. (2022, May 25). *Okupanty masovo nyschat biblioteky ta ukrainski knyhy [The occupiers are massively destroying libraries and Ukrainian books]*. Lvivskiy portal. <https://portal.lviv.ua/news/2022/05/25/okupanty-masovo-nyschat-biblioteky-ta-ukrainski-knyhy> [in Ukrainian].
- Zdanovska, V. (2022). *Viina v Ukraini: bibliotechno-informatsiyni front [War in Ukraine: library and information front]*. *Bibliotechna planeta*, 2(96), 5–8 [in Ukrainian].
- Kravchenko, S., Rozkolupa, N., & Zdanovska, V. (2022a, June 14). *PB Ukrainy v umovakh rosiiskoi zbroinoi ahresii (rezultaty pershoho etapu doslidzhennia) [PB of Ukraine in conditions of Russian armed aggression (results of the first stage of the study)]*. *Bloh Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. Yaroslava Mudroho*. <https://oth.nlu.org.ua/?p=6096> [in Ukrainian].
- Kravchenko, S., Rozkolupa, N., & Zdanovska, V. (2022b, October 3). *Publichni biblioteky Ukrainy v umovakh rosiiskoi zbroinoi ahresii (rezultaty drugoho etapu doslidzhennia) [Public libraries of Ukraine in the conditions of Russian armed aggression (results of the second stage of the study)]*. *Bloh Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. Yaroslava Mudroho*. <https://oth.nlu.org.ua/?p=6550> [in Ukrainian].
- Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. (2022, March 17). *MKIP zaklykaie fiksuvaty zlochyny proty kulturnoi spadshchyny, vchyneni okupantamy na terytorii Ukrainy [The ICIP calls for the recording of crimes against cultural heritage committed by the occupiers on the territory of Ukraine]*. <https://mkip.gov.ua/news/6975.html> [in Ukrainian].
- Moisieieva, S. (2022). *Mandrivna biblioteka: retsept vyzhyvannia pislia dvokh okupatsii [The traveling library: a recipe for survival after two occupations]*. *Bibliotechna planeta*, 3(97), 8–10 [in Ukrainian].
- Nauka ta bibliotechna sprava v umovakh voiennoho stanu v Ukraini: mizhnarodna pidtrymka [Science and librarianship under martial law in Ukraine: international support]. (2022). *Bibliotechnyi visnyk*, 1(265), 107–120. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/bv_2022_1_11.pdf [in Ukrainian].
- Ob'iekty kultury ta religii pid chas viiny. Kyivska oblast [Objects of culture and religion during the war. Kyiv region]*. (n.d.). The State Enterprise Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions. Retrieved July 20, 2022, from https://gdip.com.ua/pages/view/ob-700kti_kulturi_ta_relg_pd_chas_vyni_kivska_oblast [in Ukrainian].
- Ostroha, S. (2022). *Biblioteky Sumshchyny v umovakh viiny [Libraries of the Sumy Oblast during the war]*. *Bibliotechna planeta*, 2(96), 8–11 [in Ukrainian].
- Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. (2022). *Rekomendatsii Ministerstva kultury ta informatsiinoi polityky Ukrainy shchodo aktualizatsii bibliotechnykh fondiv u zviazku zi zbroinoiu ahresiiieu rosiiskoi federatsii proty Ukrainy [Recommendations of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine regarding the updating of library funds in connection with the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine]*. <https://mkip.gov.ua/files/pdf/rekomendacii.pdf> [in Ukrainian].
- Serdiuk, S., & Herasymova, S. (2022). *Biblioteky Ukrainy pid chas viiny: adaptatsiia do novykh realii ta vyznachennia prioritetiv [Libraries of Ukraine during the war: adaptation to new realities and determination of priorities]*. *Bibliotechnyi forum: istoriia, teoriia i praktyka*, 3(29), 9–14. https://libraryforum.info/number_of_journal/81 [in Ukrainian].
- Chehrynets, M. (2022). *U tiazhki chasy biblioteka zghurtuvala nas (Rozdumy pro myr i viinu) [In difficult times, the library united us (Reflections on Peace and War)]*. *Bibliotechnyi forum: istoriia, teoriia i praktyka*, 3(29). https://libraryforum.info/number_of_journal/81 [in Ukrainian].
- Cherez rosiisku ahresiiu poskodzheno abo zruinovano blyzko 60 bibliotek, do 4 tys. opynylysia v okupatsii – dyrektorka UIK [About 60 libraries were damaged or destroyed due to Russian aggression, and up to 4,000 were under occupation – the director of the UIC]*. (2022, May 23). Interfax-Ukraine. <https://interfax.com.ua/news/general/834162.html> [in Ukrainian].

UDC 027.022(477)"364"

Liudmyla Kuznetsova,
PhD in Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Educational
and Scientific Institute,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: liudmilakyiv@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1915-518X

PUBLIC LIBRARIES OF UKRAINE IN TERMS OF THE MARTIAL STATE: LOSSES AND CHALLENGES

The aim of the article is to study and generalise the consequences of Ukrainian public libraries destruction and loss during the full-scale Russian invasion of the territory of Ukraine since Feb 24, 2022.

The research methodology is based on both general scientific methods, namely analysis and synthesis, and also informative and retrospective research methods, which are used to track the state of public libraries during the Russian military aggression directed to the territory of Ukraine, as well as certain territories occupation since Feb, 2022.

The scientific novelty of the study consists in systematisation of a wide range of actual material on the state of Ukrainian libraries during the Russian military aggression; for the first time, certain statistical data and informational materials on public libraries loss and destruction during the full-scale invasion of the Russian Federation since Feb, 2022 are introduced into scientific circulation.

Conclusions. Studying the consequences of public libraries destruction and loss since the beginning of the full-scale Russian invasion of the territory of Ukraine, it is possible to highlight the main tendencies:

- there is a reduction in the network of public libraries in all Ukrainian regions, especially in war zones;
- there are processes of destruction and damage (full or partial) of library buildings, additionally, their loss of material and technical means (computers, multimedia equipment, furniture, etc.);
- there is a complete or partial library funds loss by some definite public libraries, especially in Kharkiv, Zaporizhzhia, Mykolaiv, Donetsk and other frontline regions;
- nowadays, losses during the war are recorded, still, the determined amount sum of damage to public libraries is quite approximate, and it is going to increase with the war continuation;
- regardless of the difficult situation in conditions of the martial state, and the continuation of armed aggression, public libraries try to conduct volunteer, educational and informational activity.

Taking into account the fact that libraries play a significant role in saving national interests, the problem of protecting library funds in wartime is an important cultural policy component of Ukrainian state. Right now, without any delay, and not waiting when the war ends, The Ministry of Culture and Information Policy, in connection with other state structures, has an urgent necessity in elaborating offers considering the restoration of damaged library buildings, saving the existing funds, and constructing the new ones. The main tasks of librarians should be the following: to save the memory of the heroic struggle of Ukrainians for their state during the Russian armed aggression for future generations; to systematise documentary evidence about the combat path of the Armed Forces of Ukraine, volunteer battalions, territorial defense activity, volunteers' work, and crime facts of the Russian aggressors during the temporary occupation of certain Ukrainian regions.

Keywords: library, funds, national and cultural heritage, Russian military aggression, martial state.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2022 р.